



Peter van Dam, Jouke Turpijn, Bram Mellink (eds.), ***Onbehagen in de polder: Nederland in conflict sinds 1795*** (Amsterdam: Amsterdam University Press, 2014, 336 pp., ISBN 978 90 8964 700 9).

In juni 2014 verscheen bij AUP de bundel *Onbehagen in de polder. Nederland in conflict sinds 1795*. Het boek kreeg als omslagillustratie ‘De beschieting van Willemstad’ van Daniël Vrijdag. Vanuit illustratief oogpunt is de prent – met ontploffende bommen boven een onmiskenbaar Nederlands (polder)landschap met molen en kerktoren – op zich goed gekozen. Daarbij helpt ook dat Vrijdag eveneens de maker is van de prent van de Eerste Nationale Vergadering van 1796, die een bijna iconische status heeft voor de verzinnebeelding van een van de belangrijkste gevolgen van de revolutionaire gebeurtenissen van 1795, zo niet het belangrijkste: de intrede van de democratie in Nederland. Niettemin is het opmerkelijk dat deze prent een gebeurtenis weergeeft die twee jaar vóór de periode die de titel aangeeft plaatsvond. Dat valt vooral op, omdat in de bundel zelf ook de grens verder dan 1795 is verlegd. Zo staat in de bijdrage van Eduard van de Bilt de betekenis van het onbehagen, met name het wantrouwen, bij de *founding father* van de Nederlandse patriottenbeweging Joan Derk van der Capellen centraal, die op dat punt wordt vergeleken met de Amerikaanse *founding father* John Adams.

De lichte ambivalentie in periodisering zou men als een weerspiegeling kunnen zien van de wat ambigue historiografische traditie van het onderwerp dat de bundel aansnijdt, namelijk ‘onbehagen’ in Nederland. Enerzijds, is er traditioneel veel historische belangstelling voor conflicten in de Nederlandse geschiedenis. Te denken valt aan de Opstand tegen Spanje, maar ook aan de Tweede Wereldoorlog die het collectief historisch bewustzijn na 1945 heeft gedomineerd. Anderzijds bestaat het beeld van Nederland als land van bedaarde burgers, waar conflicten bij voorkeur worden opgelost met compromissen. Hierop aansluitend groeide ook het beeld van de tolerante natie, waarbij Nederland zelfs de status van internationaal gidsland kreeg. Aan het beeld van tolerantie, rust en compromissen, dat in de jaren negentig culmineerde in het poldermodel, hebben historici zo wel actief als passief bijgedragen. Dit laatste door lang vrijwel geen serieuze aandacht te besteden aan onvrede en volksongenoegen door de eeuwen heen. Het boek noemt zelf de sociale kwestie, de schoolstrijd en koloniale conflicten als uitzonderingen, waaraan hier, wat betreft de historiografie van volksprotesten, nog het werk van Rudolf Dekker, over politiek geweld en oproeren in

Holland in de zeventiende en achttiende eeuw en het werk van Anne Doedens over collectief verzet in de negentiende eeuw, zouden kunnen worden toegevoegd.

Het beeld van een consistent rustig en bedaard Nederland is in verschillende detailstudies die in de laatste twee decennia zijn verschenen onder druk komen te staan en bij deze trend sluit *Onbehagen in de polder* aan. Zonder direct een paradigmaverschuiving te propageren, willen de redacteurs, met name Peter van Dam, Jouke Turpijn en Bram Mellink, het Nederlandse harmonie- en consensusmodel, dat na 2000 met de opkomst van Pim Fortuyn en zijn politiek populistische navolgers verrassend snel ineens leek te storten, kritisch bezien. Zij doen dit door ‘onbehagen’ centraal te stellen en dan in het bijzonder de ‘articulatie’ daarvan, dat wil zeggen de wijze waarop het onbehagen maatschappelijk vorm heeft gekregen en is geuit. Door niet alleen aandacht te besteden aan grote incidentele erupties maar ook aan een ‘subtielere, veelal sluimerende vorm van onvrede’ kunnen, aldus de redacteurs – alle drie verbonden aan de Universiteit van Amsterdam met specialisaties op het gebied van globalisering dan wel Nederlandse geschiedenis – veel meer spanningen en conflicten boven tafel worden gehaald. Een groot voordeel daarbij is dat conflicten vanuit hun oorsprong worden benaderd, wat een open geschiedschrijving van die conflicten en de reacties hierop mogelijk maakt. Door het belang van de oorsprong te benadrukken wordt tegelijk ook de discrepantie tussen het gekozen beginjaar, 1795, en de feitelijk gekozen periode, vanaf 1780, impliciet verklaard.

Het onderzoek naar de ‘articulatie’ van onbehagen gebeurt in elf bijdragen, die gerangschikt zijn onder vier thema’s of hoofdmethode’s waarop men met onbehagen kon omgaan: ‘de kop indrukken’, ‘in goede banen leiden’, ‘de grens op zoeken’ en ‘om de hete brij heen draaien’. Voor de bijdragen tekenen de drie bovengenoemde redacteurs zelf en nog negen andere docenten/onderzoekers, die allen eveneens verbonden zijn aan – of hun wortels hebben in – de Universiteit van Amsterdam.

Als eerste kan worden geconstateerd, dat de zoektocht naar onbehagen in een fraaie collectie artikelen heeft geresulteerd, die alle prettig leesbaar zijn. De auteurs snijden een veelheid van onderwerpen aan, die varieert van de bewogen parlementaire cultuur van de Nationale Vergadering in 1796 met een portret van de fysiek gehandicapte maar retorisch begaafde Jacob Hahn (Joris Oddens) en de onbehaaglijke positie van de *maire* van Amsterdam tijdens de Inlijving, 1810-1813 (Martijn van der Burg) tot de strijd tegen Hoog Catharijne (Tim Verlaan) en de fricties die ontwikkelingshulp in de jaren zestig en zeventig van de vorige eeuw genereerde binnen de Nederlandse vakbonden en bij een almachtig ambtenarenapparaat (Peter van Dam; Sjoerd Keulen). Intrigerend zijn ook de artikelen over het tweesporen emancipatiebeleid dat sedert de jaren zeventig is gevoerd ten aanzien van homoseksuelen en culturele minderheden (Bram Mellink) en over de wording en de ontsporing van het Nederlandse softdrugsbeleid (Gemma Blok en James Kennedy). Bij deze laatste twee artikelen worden de lijnen direct doorgetrokken tot het onbehagen in de actualiteit.

Buiten dat de auteurs goed gidswerk verrichten op relatief onbetreden paden en aansluiting bij de actualiteit weten te vinden, komen ze ook tot vernieuwende of aanvullend verhelderende inzichten. Zo wordt de schijnwerper gericht op de opkomst van de Staat in de jaren 1795-1815 als repressieve factor die in analyses van het ontstaan van de consensuscultuur vaak ontbreekt (Mart Rutjes). Ook wordt meer licht geworpen op de herdenkingsfeesten van '1813', die interessante spiegels van de tijd blijken te zijn en die, wat betreft samenhang en nationaal gevoel, vooral ruzie (1865), gesegregeerd triomfalisme (1913) of een ongemakkelijke, oorverdovende stilte (1965) laten zien (Jouke Turpijn). Opmerkelijk is tevens het artikel over het kabinet Cort van der Linden (1913-1918), dat mede door interne conflicten en politiek-culturele trendbreuken maar zeer ten dele als een exemplarisch voorbeeld van succesvol polderend besturen *avant la lettre* kan worden gezien (Samuël Kruizinga).

De grote variatie aan artikelen toont de kracht van *Onbehagen in de polder*. Niettemin zijn er ook enige zwakke punten. Zo is de indeling in de vier thema's wat arbitrair. Verder blijken de artikelen wat geclusterd te zitten in de tijd. Over de consequenties hiervan voor de duiding van onbehagen, wordt in de inleiding verder niets meer gemeld. In het verlengde daarvan ontbreekt ook informatie over de selectie. Er zijn relatief eenvoudig meer sluimerende en openlijke conflicten te bedenken, zoals bijvoorbeeld de lange traditie van antimilitaristisch onbehagen, met de grootste demonstraties ooit in de Nederlandse geschiedenis. Een ander gemis vind ik het ontbreken van een duidelijke toelichting en eventuele theoretische inbedding van de term 'articulatie' die nu wat geforceerd overkomt. Deels in het verlengde hiervan viel het me op, dat daarbij het werk van Charles Tilly niet expliciet wordt genoemd, dat met de 'repertoires' op het eerste gezicht nogal wat overlap met 'articulatie' heeft. Dat ook een reflectie op het in 2013 verschenen *Nederland en het poldermodel* van Maarten Prak en Jan Luiten van Zanden ontbreekt, is kennelijk het gevolg van het uitgeeftraject waarin de boeken elkaar hebben gekruist. Tenslotte was, ook zonder kennis van deze laatstgenoemde studie, een 'uitleiding' op zijn plaats geweest, waarin de betekenis van onbehagen nog eens goed, nu met meer kennis van zaken, tegen het licht was gehouden en in een wat breder verband was geanalyseerd.

Na deze wat kritische noten blijft voorop staan dat *Onbehagen in de polder* een informatieve en zeer leeswaardige bundel is. De bundel slaagt er wat mij betreft ook in om bij het poldermodel enkele vraagtekens te plaatsen, met name bij de werking en de vanzelfsprekendheid daarvan. Duidelijk is dat Nederland niet alleen uit polderen en polders bestaat, maar ook uit modderen en regelmatig kruiend ijs. Kortom, onbehagen blijkt een prikkelend onderwerp voor vernieuwend historisch onderzoek te zijn en de impliciete oproep in de inleiding om het onderzoek naar dit onderwerp uit te breiden, wordt dan ook van harte gesteund.

Johan Joor, Amsterdam

